

Pókecz Kovács Attila

A huszonhatok (vigintisexviri) kisebb köztársaságkori magisztrátusa az ókori Rómában

Az ókori római köztársaság (Kr. e. 509–27) magisztrátusai (*magistratus maiores*) közé tartoztak az egy évre választott *consulok*, *praetorok*, *aedilis curulisek* és *questorok*. Ők a római állam (*res publica*) fontosabb kormányzati feladatait látták el, többek között a hadsereg vezetését, az igazságszolgáltatás igazgatását, valamint rendészeti és pénzügyi igazgatási feladatokat végeztek. Mellettük idővel megjelentek a római köztársaság kisebb magisztrátusai (*magistratus minores*), akik hat különböző tisztséget betöltve egy 26 tagú testületet (*vigintisexviri*) alkottak.¹

A *vigintisexviri* tevékenységét részben bírói, részben adminisztratív feladatok ellátása jellemezte. A *comitia tributa* választotta meg őket, de ilyenkor a népgyűlésen nem a *consul* elnökölt, mint a *questorok* és az *aedilis curulisok* választásánál, hanem a *praetor urbanus*. Miután a magisztrátusi hierarchiában (*cursus honorum*) a *questorok* alatt helyezkedtek el, ezért hivatali évük lejárta után nem lettek a szenátus tagjai sem. Hivataluk nem volt egy-évesnek tekinthető, azért nevezték őket 26-oknak, mivel a *vigintisexviri* magisztratúrára valamennyien együtt pályáztak, megválasztásukra egy körben került sor, majd a megválasztásukat követően – feltételezhetően sorsolás útján – kapták meg felelősségi köreiket.²

A *vigintisexvirinek* nevezett magisztrátus létrehozása a *praetor peregrinus* tisztség Kr. e. 242/241-ben való létrejötte és Szicília és Szardínia Kr. e. 227-ben való provinciává szervezése közötti időben történhetett.³ Az intézményt Kr. e. 13-ban egy Augustus uralkodása idején elfogadott *senatusconsultum* alakította át, szüntette meg, s így lett belőle egy 20 tagú testület (*vigintiviri*). A 20-ak testülete – amely nem foglalta magába a már megszüntetett négy főből álló *praefecti Capuam Cumas* és két magisztrátus alkotta *duoviri viis extra urbem purgandis* kollégiumokat – a Kr. u. 2. századig működött.

¹ MOMMSEN 1877: 578–580; KUNKEL 1995: 533–536.

² KUNKEL 1995: 532–533.

³ CASCIONE 1999: 3–4.

Rövid tanulmányomban a *vigintisexviri* körébe tartozó hat kisebb magisztrátusi testületet vizsgálom. Közülük két kollégium – a *tresviri capitales* és a *triumviri monetales* – háromtagú volt. A *vigintisexviri* közé tartozott még a 10 fős *decemviri (st)ilitibus iudicandis*, a négy személy által betöltött *quatuorviri viarum curandarum*, valamint a *praefecti Capuam Cumas*, és a két férfiből álló *duoviri viis extra urbem purgandis* tisztség.⁴ A továbbiakban ezeknek a kisebb magisztrátusoknak a kialakulását, feladatköreiket és a római közjog történetében betöltött szerepüket kívánom górcső alá venni.

Tresviri capitales

Az intézmény kialakulásának időpontjával kapcsolatosan számos szakirodalmi nézet létezik.⁵ Biztosan állítható, hogy ez az egyik legkorábban létrejött kisebb magisztrátus.⁶ A *tresviri capitales* elődje a Kr. e. 4. században kialakult *tresviri nocturni*, az éjszakai tűzeseteket elhárító kollégium volt.⁷ A hagyomány a gallok Kr. e. 390-ben való betörésével összefüggésben előforduló gyakori tűzesetekhez köti ennek a kollégiumnak a felállítását.⁸ Az első *triumvir* neve, aki a *nocturni* testületben tevékenykedett, a Kr. e. 310 körüli időkből ismert: ő a híres Cn. Flavius volt. Ebből – a Rómában gyakran előforduló tipikus veszélyhelyzetben fellépő – testületből Kr. e. 290-ben alakulhatott ki az általános rendészeti feladatokat ellátó *triumviri capitales* magisztrátusa.⁹ A Kr. u. 2. században élő jogtudós, Pomponius szerint a *decemviri litibus iudicandi* tisztség felállításával egy időben létrehoztak (*constituti sunt*) egy négy főből álló testületet a közutak gondozására (*quatuorviri curam viarum*); egy háromfős kollégiumot, a *triumviri monetales* a réz-, ezüst- és aranypénzek előállításának felügyeletére; és a háromtagú *triumviri capitales* a börtönök felügyeletére és a büntetések végrehajtására.¹⁰

A *tresviri capitales* feladatai közé tartozott a börtönben fogva tartottak felügyelete (*custodia carceris*), azonban a folyamatos, állandó őrzést egy külön erre szolgáló személyzet végezte.¹¹ A börtön közelében elhelyezkedő székhelyük alátámasztja azt a feltételezést, hogy az őrizetbe vételeket is felügyelték.¹² A halálra ítéltéken nem ők személyesen hajtották

⁴ CASCIONE 2010: 92–93.

⁵ MOMMSEN 1877: 580–586.

⁶ Liv. Per. 11.8: *Triumviri capitales tunc primum creati sunt*.

⁷ Liv. 39.16.12: *[V]igiliarum nocturnarum curam per urbem minoribus magistratibus mandavimus...*

⁸ Lydus, Mag. 1.50.

⁹ CASCIONE 1999: 273.

¹⁰ Pomp. D. 1.2.2.29–30.

¹¹ CASCIONE 1999: 161–163.

¹² WILLEMS 1883: 306–307.

végre a büntetést – aminek a szokásos formája a börtönben kötéllel való megfojtás¹³ volt –, hanem csupán annak a hóhér (*carnufex*) általi végrehajtását felügyelték.¹⁴ A büntető-eljárásokhoz kapcsolódó jogköreik miatt komor magisztrátusként (*lugubre magistratura*) is jellemzik a háromtagú testületet.¹⁵ A szakirodalomban előforduló álláspont, miszerint a *tresviri capitales* bizonyos kisebb jelentőségű, rabszolgák és idegenek által elkövetett bűncselekmények tekintetében önálló bírói hatáskörrel rendelkezett, véleményem szerint – a források alapján – nem megalapozott.¹⁶ Mivel a vizsgált források nem támasztják kellőképpen alá, ezért nem meggyőző Kunkel elmélete sem a *tresviri capitales* rendészeti bírói (*Polizeijustiz*) jogkörei vonatkozásában.¹⁷

A fentiekén túl a *tresviri capitales* eljárak a város közbiztonságának fenntartásában is. Ez a kezdeti időszakban magába foglalta az éjszakai járőrözést, a közrend biztosítását és az éjszaka során a városban kóborló személyek őrizetbe vételét.¹⁸ Az *aedilisekkel* együtt a tüzek oltását is felügyelték, amelynél az állami rabszolgák felett utasítási joggal rendelkeztek.¹⁹

A magánjogi bírósági ügyeknél is eljárak, de nem önálló jogkörben, csupán a *praetor* segítőjeként. Ennek megfelelően az ő feladatuk volt a *praetor* előtti eljárásban (*legis actio sacramento*) az elvesztett fogadásösszegnek (*sacramentum*) a pervesztes féltől az államkincstár (*aerarium*) számára történő beszédése (*sacramenta exigere*).²⁰ Emellett megillette őket az a jog is, hogy a pervesztéstől behajtsák a köz érdekében eljáró (*pulicae rei causa*) nyertes felpereseknek (*quadruplicatores*) járó négyszeres összegre szóló marasztalást (*quadruplum*), s ebből az államnak járó fele összeget levonják.²¹ A római köztársaság időszakában a magánjogi perekben választott bíróként a római laikus polgárok jártak el. Ha jogviták keletkeztek a kiválasztott személyek bíraskodási kötelezettségével kapcsolatban, e kérdésben a *tresviri capitales* dönthetett.²²

A *tresviri capitales* hivatalának székhelye Rómában a Forumon a *columna Maenia* volt (Kr. e. 338-ban állították fel ezt az oszlopot a latinok feletti győzelem tiszteletére, a későbbiekben ehhez kötözték ki megszégyenítésül a kisebb bűncselekményt elkövetőket), amelynek a közelében helyezkedett el a börtön (*carcer*).²³ A *tresviri capitales* segédszemélyzetéhez

¹³ SÁRY 2011: 12.

¹⁴ CASCIONE 1999: 164–169.

¹⁵ DE MARTINO 1973: 259.

¹⁶ CASCIONE 1999: 85–117; NIPPEL 1988: 36–47.

¹⁷ KUNKEL 1995: 535–536.

¹⁸ NIPPEL 1984: 21; Plaut. *Amph.* 1.1.

¹⁹ Liv. 39.14.10.

²⁰ Festus, *Gloss. Lat.* 468 (Lindsay).

²¹ Plaut. *Persa*, 62.

²² Cic. *Ad Brut.* 31.117.

²³ CASCIONE 1999: 90.

tartozott a hóhér (*carnufex*) is, aki a halálos ítéletek tényleges végrehajtója volt. Felügyeletük alatt álltak állami rabszolgák is, akik a börtönök alkalmazottjai voltak, ők végezték a bebörtönzöttek megkorbácsolását és az egyéb kényszerselekményeket. A *quinqueviri cis et ultis Tiberim* (öttagú testület a Tiberis két partján való járőrözésre) segédszemélyzet létrehozása a közrend fenntartásának elősegítése céljából történt meg, miután a *tresviri capitales* tagjai magisztrátusok lettek, s így már nem osztották be őket többé éjszakai járőrözésre.²⁴

Triumviri monetales

A *triumviri monetales* intézményének létrehozása a Kr. e. 3. század végére, a második pun háború időszakára tehető. Jelenlegi ismereteink szerint Kr. e. 180-ban jelent meg az első megbízható forrás a *triumviri monetales* tisztséget betöltő személyekről.²⁵ Pomponius szerint a tisztséget a *tresviri capitales* és a *quattuorviri viarum curandarum* magisztrátusokkal egy időben hozták létre.²⁶ A feliratos források így említik: *Illviri A(ere) A(rgento) A(uro) F(flando) F(eriundo)* (amit általában IIIvir AAAFF-ként szokás rövidíteni), s a beszélt nyelvben *tresviri monetales*ként említették őket. Az elnevezés utal arra, hogy a bronz, az ezüst és az aranypénzek veréséért is felelős volt a testület.²⁷ A testület elnevezését a Capitoliumon található Iuno Moneta templomáról (*Aedes Iunonis Monetae*) kapta, ennek közelében működött a római pénzverő műhely.²⁸ A háromtagú kollégium tagjait minden évben megválasztották akkor is, ha az adott évben nem verettek új pénzt.²⁹ A *quaestorok*nak alárendelt három *monetales* felügyelte a pénzverő kézműveseket (*monetarii*), egyben az elkészült érmék kiadásával bezárólag a teljes pénzkészítési folyamatot irányította. Az érmék két oldalára véselt feliratok, ábrázolások kiválasztása is a hatáskörükbe tartozott. A pénzérmék a pénzverésért felelős *triumvirek* nevét viselték, bizonyítva a pénzkibocsátás jó minőségét. A *lex Gabinia* elfogadását követően – Kr. e. 139-től kezdődően – a *triumviri monetales* még nagyobb hatalomra tettek szert, mivel eldönthették, hogy milyen ábrázolások jelenhettek meg a pénzérméken. Ezáltal egyes családok címerei is felkerülhettek a pénzérmékre, politikai üzeneteket is hordozhattak, s így propagandacélokat is szolgálhattak.³⁰ A politikai életre

²⁴ CASCIONE 1999: 81–83.

²⁵ SUSPÈNE 2002: 38.

²⁶ Pomp. D. 1.2.2.30 (libro singulari enchiridii): *Constituti sunt eodem tempore et quattuorviri qui curam viarum agerent, et triumviri monetales aeris argenti auri flatores, et triumvirii capitales qui carceris custodiam haberent, ut cum animadverti oporteret interventu eorum fieret.*

²⁷ ZEHNACKER 1973: 63–70.

²⁸ KUNKEL 1995: 547.

²⁹ SUSPÈNE 2002: 42.

³⁰ NICOLET 2001: 425.

gyakorolt szerepük miatt a *triumviri monetales* választott magisztrátusait a *cursus honorum* első lépcsőfokának is tekintették. A Kr. e. 3. század elején létrehozott tisztség betöltése azonban sohasem volt feltétele a *cursus honorumba* történő belépéshez, mivel az csak a *questori* tisztséggel kezdődött. A *triumviri monetales* tisztséget viselők olyan, a szenátori rendhez tartozó ifjú személyek voltak, akik katonai szolgálatukat már teljesítették, s feltehetően a 26. életévüket is betöltötték. A tisztséget főként a szerényebb politikai szerepet játszó családok és az előkelő családok politikailag szerényebb képességekkel rendelkező tagjai töltötték be.³¹ A *triumviri monetales* kollégium tagjainak számát Caesar négy főre emelte, majd ezt követően jelentőségük csökkent, miután Kr. e. 4-ben a *monetalesek* nevei utoljára jelentek meg a pénzekben.³²

Decemviri (st)ilitibus iudicandis

A szabadságperekben eljáró *decemviri (st)ilitibus iudicandis*,³³ vagy másképpen a *decemviri litibus iudicandis* elnevezésű magisztrátus a Kr. e. 2. század második felében jelent meg a feliratos forrásokban.³⁴ A 10 tagú magisztrátus elődje a *iudices decemvirine*nek nevezett plebejus bíróság lehetett, amelyet Kr. e. 449-ben a plebejus tiszttviselők (a *tribunus plebis* és az *aedilis plebis*) ellen elkövetett bűncselekmények szankcionálására állítottak fel.³⁵ Ez a Livius által *iudices decemvirine*nek nevezett plebejus bírói fórum nem azonos a magisztrátusok körébe sorolt *decemviri stilitibus iudicandis* állami magisztrátussal, amelynek tagjai patríciusok is lehetnek, s szintén bíróként tevékenykedtek.³⁶ A *decemviri stilitibus iudicandis* kollégium felállítását Pomponius a *praetor peregrinusi* tisztség létrehozásához kötötte.³⁷

Rómában a szabadságpercek (amelyek azoknak a jogvitáknak az eldöntésére irányultak, hogy a kérdéses személy szabad-e, vagy rabszolga) egyik típusa a *vindicatio in libertatem* volt, amelynek felperese a vitatott státuszú személy érdekében fellépő szabadságvédő (*adsertor libertatis*) volt. A per végén a rabszolgaként tartott személy szabad lehetett. Ezzel szemben a másik szabadságper, a *vindicatio in servitutem* felperese a szabadon élő személyt saját rabszolgájának tartó személy, ő indította a pert szabadságvédő ellen,

³¹ HAMILTON 1969: 196–197; FERENCZY 1972.

³² ZEHNACKER 1973: 87–89.

³³ KASER 1967: 134.

³⁴ KUNKEL 1995: 537

³⁵ GAGLIARDI 2012: 343.

³⁶ GIRARD 1901: 83.

³⁷ Pomp. D. 1.2.2.28–29 (libro singulari enchiridii): *Post aliquot deinde annos sufficiente eo praetore, quod multa turba etiam peregrinorum in civitatem veniret, creatus est et alius praetor, qui peregrinus appellatus est ab eo, quod plerumque inter peregrinos ius dicebat. 29. Deinde cum esset necessarius magistratus qui hastae praeessent, decemviri in litibus iudicandis sunt constituti.*

azt állítva, hogy a vitatott jogállású személy az ő rabszolgája. A felperes pernyertessége eredményeként a vitatott jogállású személy rabszolga lett.³⁸ A *vindicatio in servitutum* esetén a szabadon élő a legnagyobb értékét, a szabadságát veszthette el, ezért lehetett indokolt a köztársaság korában ezt az eljárást a népgyűlés által választott bírói testület, a *decemviri stilitibus iudicandis* felügyelete alá helyezni. A 10 tagú bírói testület Augustus korában veszttette el hatáskörét a szabadságpererek vonatkozásában. A principátus korában először egyesbírók (*recuperatores*), majd a 100 személyes bíróság és a *hastarius*nak nevezett *praetor* járt el a szabadságpererekben.³⁹

Praefecti Capuam Cumas

Róma a Kr. e. 4. században dél felé terjeszkedett, ezáltal uralma alá került Campania. A rómaiak Kr. e. 340-ben meghódították az egyik legfontosabb campaniai várost, Capuát is.⁴⁰ A város 1600 előkelője teljes római polgárjogot kapott, majd 338-ban (vagy 334-ben) már minden szabad capuai szavazati jog nélküli római polgárjogot kapott (*civitas sine suffragio*). Capua és Cumae *praefectusai* a testületet – Titus Livius alapján – Kr. e. 318-ban hozták létre (*creati*), hogy igazságszolgáltatási tevékenységet végezzen, s ekkor kapták meg a város lakói a L. Furius *praetor* által kidolgozott törvényeket (*leges*).⁴¹ Több szerző vitatja – Livius egyértelmű kijelentésének ellenére –, hogy már ekkor létrehozták volna az intézményt, de Humbert véleményével egyetértve szerintem a liviusi szöveg hiteles, s ezek a *praefectusok* csak egy igazságszolgáltatási körzetbe lettek megválasztva, ami nem érintette a campaniai városoknak azt a jogát, hogy továbbra is voltak önálló magisztrátusaik.⁴² Így véleményem szerint el kell fogadni, hogy a *praefecti Capuam Cumas* Kr. e. 318-ban már létrejött, amit alátámaszt az a tény is, hogy ebben az évben érkeztek teljes római jogú polgárok Rómából Campaniába.⁴³ Campaniában Kr. e. 216–211-ben összeesküvést szőttek capuai lovagrendű előkelők, amit Róma azzal büntetett, hogy Capua – és több, a campaniai szövetséghez tartozó lázadó város (például Atella és Calatia), amelyek között Cumae nem szerepelt – elvesztette városi autonómiáját, önállóságát.⁴⁴ Szerzők jelentős csoportja erre a tényre és szintén egy Livius-, valamint Velleius Paterculus-forráshelyekre hivatkozva úgy véli,

³⁸ BENEDEK – PÓKECZ KOVÁCS 2023: 124.

³⁹ GAGLIARDI 2012: 348–350.

⁴⁰ HEURGON 1993: 323–326.

⁴¹ Liv. 9.26.5.

⁴² HUMBERT 1978: 203–204.

⁴³ MOMMSEN 1877: 593–595.

⁴⁴ Vell. Pat. 2.44.4: ...*Capua in formant praefecturae redacta est.*

hogy ekkortól számíthatjuk a *praefecti Capuam Cumas* felállítását.⁴⁵ Hangsúlyozni szükséges, hogy a szövegek nem a *praefecti Capuam Cumas* felállításáról szólnak, csupán arról, hogy ezek a megbüntetett városok elvesztették városi létüket, s őket egyszerű *praefectura*rává degradálták, azaz egyszerű vidéki területekké váltak, amelyeknek az igazságszolgáltatását továbbra is a *praefecti Capuam Cumas* felügyelte. A Kr. e. 211-ben való létrehozás ellen szól az a tény is, hogy Cumae hűséges maradt Rómához, így valószínűtlen, hogy ennek következményeként a *praefecti Capuam Cumas* felállításával büntették volna.⁴⁶

A *praefecti Capuam Cumas* eredete körüli vitáknál fontosabb ezeknek a választott magisztrátusoknak a száma, működési területe és feladataik.⁴⁷ Ezzel kapcsolatosan a Kr. u. 2. század végén működő Festus állításai egyértelműek: Itáliában *praefectura*ának nevezték azt, ahol jogot szolgáltattak és vásárt tartottak; bizonyos mértékben igazgatási autonómiával rendelkezett (*res publica*), de saját magisztrátusai nem voltak (*neque magistratus suos habebant*).⁴⁸ Az itáliai városokba minden évben *praefectos*okat küldtek, hogy igazságot szolgáltatassanak. Ezeknek a *praefectos*oknak két típusa volt: az egyik a négy *praefectus*ból álló kollégium, akiket a *vigintisexviri* közé soroltak, és akiket a népgyűlés választott 10 városba. Ezek a városok Capua, Cumae, Casilinum, Voltturnum, Liternum, Puteoli, Acerrae, Sues-sula, Atella, Calatia voltak. A *praefectos*ok (*praefectus iure dicundo*) második típusába azok tartoztak, akiket a *praetor urbanus* jelölt ki, hogy a többi helyekre menjenek (Campaniában a Festus forráshely 12 ilyen *municipium*ot említ Funditól Arpinumig).⁴⁹

A két jogszolgáltató *praefectus*i tisztség között a különbség abban állt, hogy míg a *praefectus iure dicundo*t a *praetor* nevezte ki, s az ő nevében járt el az itáliai városokban, addig a *praefecti Capuam Cumas* négy személyét a népgyűlés választotta, s ők magisztrátusnak minősültek.⁵⁰ Hangsúlyozni szükséges, hogy a *praefectura* nem egy területi egység a város (*municipium*) és a falu (*vicus*) felett, hanem csak egy igazságszolgáltatási kerület, ahol a *praetor* küldöttje, a *praefectis iure dicundo* határozta meg a jogot. A *praefectura*áknak nem voltak választott

⁴⁵ Liv. 26.16.9–10 (Kr. e. 211); HEURGON 1993: 326.

⁴⁶ HUMBERT 1978: 366–372.

⁴⁷ Liv. 9.20.5 (Kr. e. 318): *eodem anno primum praefecti Capuam creari coepti, legibus a L Furio praetore datis, cum utrumque ipsi pro remedio aëgris rebus discordia intestina petissent.*

⁴⁸ SISANI 2021: 106–107.

⁴⁹ Festus, Gloss. Lat. 262 (Lindsay): *Praefecturae eae appellabantur in Italia, in quibus et ius dicebatur, et nundinae agebantur; et erat quaedam earum res publica, neque tarnen magistratus suos habebant. In quas legibus praefecti mittebantur quotannis qui ius dicerent. Quarum genera fuerunt duo: alterum, in quas solebant ire praefecti qui quattuor et viginti sex virum numero populi suffragio creati erant, in haec oppida: Capuam, Cumas, Casilinum, Voltturnum, Liternum, Puteolos, Acerras, Suessulam, Atellam, Calatium; alterum, in quas ibant, quos praetor urbanus quotannis in quaque loca miserat legibus, ut Fundos, Formias, Caere, Venafrum, Allifas, Privernum, Anagninam, Frusinonem, Reate, Saturniam, Nursiam, Arpinum, aliaque complura.*

⁵⁰ HUMBERT 1978: 540.

képviselői, létük csak abban állt, hogy ott vásárnapokon (*nundinae*) a *praefectus* rendszeresen igazságszolgáltatási tevékenységet végzett. A *praefecturae* létrehozása nem szüntette meg a campaniai városok (*municipia*) autonómiáját (*res publica*), az megmaradt, miként a helyi városi tisztviselők (Capuában a *meddices*, élükön a *meddix tuticus*) is tovább működhettek.⁵¹ A *praefectura* nem rendelkezett választott tisztviselőkkel (*neque tamen magistratus suos habebant*), a *praefectus*ok tevékenysége csak a jogszolgáltatásra korlátozódott.⁵²

A négy *praefecti Capuam Cumas* – Festus szövege alapján – 10 campaniai városban működött jogszolgáltatóként. Nem tudjuk pontosan, hogy a négy *praefectus* között hogyan osztották fel az egyes *municipium*okat. Mommsen⁵³ feltételezése szerint valamilyen területi elosztás létezett, de nem említi, hogy ez miként valósult meg. Girard hipotézise szerint a Festus-felsorolás sorrendje alapján a négy *praefectus* négy útvonalon járta a joghatósága alá tartozó városokat anélkül, hogy találkoztak volna. Az egyik Capuától és Cumaelig; a második Casilinumtól Volturnumig, majd Liternumig; a harmadik Puteolitól Acerraeig, majd Suessuláig, végül a negyedik Atellától Calatiáig.⁵⁴

A cím fennmaradt, de Augustus korában a funkciót már nem töltötték be.⁵⁵ Végül Kr. e. 13-ban Augustus megszüntette a *praefecti Capuam Cumas* tisztséget.⁵⁶

Az utak karbantartásáért felelős kisebb magisztrátusok

Az ókori Rómában az utak karbantartásáért elsősorban az *aedilisek* voltak felelősek. Az *aedilist* a *magistratus minores*nek tekintett, a *vigintisexviri* körébe tartozó két testület, a *quattuorviri viarum curandarum* és a városon kívüli feladatokat ellátó *duoviri viis extra urbem purgandis* segítették feladatai ellátásában.⁵⁷ Az 1732-ben megtalált, az ókori Heraclea területéről származó bronztáblának (*tabula Heracleensis*) köszönhetően ismerjük Iulius Caesarnak az itáliai városokat szabályozó törvényét, a *lex Iulia de municipalist*, amely említi a két testületet.⁵⁸ A *quattuorviri viarum curandarum* a Róma városában található, míg a *duoviri viis extra urbem purgandis* a Rómán kívüli, de attól egy mérföldön belüli utak karbantartásáért volt felelős.⁵⁹ A korábban már tárgyalt Pomponius-szöveg alapján a négytagú testületet

⁵¹ HEURGON 1993: 326.

⁵² HUMBERT 1978: 360–364.

⁵³ MOMMSEN 1877: 594.

⁵⁴ GIRARD 1901: 298–299.

⁵⁵ HUMBERT 1978: 372.

⁵⁶ Cass. Dio 54.26.7.

⁵⁷ BOUTET 1896: 155–158.

⁵⁸ Lex Iulia municipalis 1.50.

⁵⁹ NICOLET 1987: 2–4.

a római közrendvédelmi ügyekben eljáró *tresviri capitales* kollégiummal egy időben hozták létre.⁶⁰ Ulpianus a Rómán kívüli utak tisztításáért, karbantartásáért felelős magisztrátusok elnevezésében található *purgare* jelentését meghatározva azt mondta, hogy ez az utak eredeti állapotának a visszaállítását jelenti, beleértve azt, hogy mindent el kell távolítani, ami rajta van.⁶¹ A két testület tagjai az *aedilis curilis*sszal azonos hatáskörrel rendelkeztek, neki alárendelten jártak el.⁶² Sajnos a fennmaradt források nem teszik lehetővé e két fontos testület működésének részletesebb megismerését. A két *collegium* közül a *duoviri viis extra urbem purgandis* testületet Kr. e. 13-ban megszüntették.⁶³

Rövid tanulmányom összefoglalásaként megállapítható, hogy a római köztársaság kisebb magisztrátusainak tekintett 26 fős testület, a *vigintisexviri* tagjait igazgatási és jogszolgáltatási feladatokra választotta egy évre a népgyűlés (*comitia tributa*). A háromtagú *tresviri capitales* felügyelte az ítéletek végrehajtását és a közrend fenntartását; a szintén háromtagú *triumviri monetales* a pénzérmék előállítását irányította; a 10 tagú bírói testület, a *decemviri stilitibus iudicandis* a szabadságpercekben döntött; a négytagú *praefecti Capuam Cumas* Campaniában igazságszolgáltatási feladatokat látott el; s végül az utak karbantartását Róma városfalain belül a négytagú *quattuorviri viarum curandarum*, a római városfalakon kívül a kétfős *duoviri viis extra urbem purgandis* felügyelte.

⁶⁰ Pomp. D. 1.2.1.30. *Purgare autem proprie dicitur ad libramentum proprium redigere, sublato eo quod super eam esset, [...]*.

⁶¹ Ulp. D. 43.11.1.1.

⁶² MOMMSEN 1877: 589.

⁶³ Cass. Dio 54.26.7.

Irodalom- és forrásjegyzék

- BENEDEK Ferenc – PÓKECZ KOVÁCS Attila (2023): *Római magánjog*. Budapest: Ludovika.
- BOUTET, Paul (1896): *De la police et de la voirie à Rome sous la République*. Paris: V. Giard & E. Brière Libraires-Éditeurs.
- CASCIONE, Cosimo (1999): *Tresviri capitales. Storia di una magistratura minore*. Napoli: Editoriale Scientifica.
- CASCIONE, Cosimo (2010): Sul nome (e il numero) dei tresviri capitales. In *Studi di diritto pubblico romano*. Napoli: Editoriale Scientifica, 85–106.
- De MARTINO, Francesco (1973): *Storia della costituzione romana*. II. kötet. Napoli: Jovene.
- FERENCZY, Endre (1972): Vom Ursprung der decemviri stlitibus iudicandis. *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Romanistische Abteilung*, 89(1), 338–344. Online: <https://doi.org/10.7767/zrgra.1972.89.1.338>
- GAGLIARDI, Lorenzo (2012): I collegi giudicanti: 'Decemviri', 'centumviri', 'septemviri', 'recuperatores', idee vecchie e nuove su origini, competenze, aspetti procedurali. In GAROFALO, Luigi (szerk.): *Il giudice privato nel processo civile romano. Omaggio ad Alberto Burdese*. II. kötet. Milano: Cedam, 341–383.
- GIRARD, Paul Frédéric (1901): *Histoire de l'organisation judiciaire des romains*. Paris: Arthur Rousseau.
- HAMILTON, Charles D. (1969): The Tresviri Monetales and the Republican Cursus Honorum. *Transactions and Proceedings of the American Philological Association*, 100, 181–199. Online: <https://doi.org/10.2307/2935909>
- HUMBERT, Michel (1978): *Municipium et civitas sine suffragio. L'organisation de la conquête jusqu'à la guerre sociale*. Rome: École Française de Rome.
- HEURGON, Jacques (1993): *Rome et la Méditerranée occidentale jusqu'aux guerres puniques*. Paris: PUF. Online: <https://doi.org/10.3917/puf.heurg.1993.01>
- KASER, Max (1967): The Changing Face of Roman Jurisdiction. *Irish Jurist*, 2(1), 129–143.
- KUNKEL, Wolfgang (1995): *Staatsordnung und Staatspraxis der römischen Republik. Zweiter Abschnitt. Die Magistratur*. München: C.H. Beck.
- MOMMSEN, Theodor (1877): *Römisches Staatsrecht*. II. kötet, 1. rész. Leipzig: S. Hirzel.
- NICOLET, Claude (1987): La Table d'Héraclée et les origines du cadastre romain. *Publications de l'École Française de Rome*, 98, 1–25.
- NICOLET, Claude (2001): *Rome et la conquête du monde méditerranéen*. I. kötet. *Les structures de l'Italie romaine*. Paris: PUF.
- NIPPEL, Wilfried (1984): Policing Rome. *The Journal of Roman Studies*, 74, 20–29. Online: <https://doi.org/10.2307/299004>
- NIPPEL, Wilfried (1988): *Aufbruch und „Polizei“ in der römischen Republik*. Stuttgart: Klett-Cotta.
- SÁRY Pál (2011): *Előadások a római büntetőjog köréből*. Miskolc: Miskolci Egyetemi Kiadó.
- SISANI, Simone (2021): Tra autonomia e integrazione: diritti locali e giurisdizione prefettizia nelle comunità di cives sine suffragio. *Dialogues d'histoire ancienne*, 23, 95–148. Online: <https://doi.org/10.3917/dha.hs23.0095>
- SUSPÈNE, Arnaud (2002): Sur la loi monétaire de c. 212(?). *Cahiers du Centre Gustave Glotz*, 13, 33–43. Online: <https://doi.org/10.3406/ccgg.2002.1557>
- WILLEMS, Pierre (1883): *Le droit public romain*. Louvain–Paris: Ch. Peters – L. Larose & Forcel.
- ZEHNACKER, Hubert (1973): *Moneta. Recherches sur l'organisation et l'art des émissions monétaires de la République romaine (289–31 av. J.-C.)*. Rome: École française de Rome.